

מהר"ל על עניני תשובה

ערב יום הדין, תשפ"ד

1. אפשרות התשובה: חומריות האדם ומעשיו

נתיבות עולם נתיב התשובה פרק א

ואף אם היו חוטאים במזיד היה מתחייב מן התורה שיש להם תשובה, כי התורה שהיא שכלית לגמרי והאדם אינו שכלי רק הוא בעל גוף, ואילו היה האדם בעל שכל לגמרי וחטא אין התשובה מועילה לו, כי התשובה בשביל שיאמר חטאתי והוא מתחרט על מעשיו, והחרטה שייכת לאדם במה שאין כל מעשיו שכלים, ולכך לא היה שייך תשובה כלל אם היה האדם שכלי, אבל מפני שהאדם אינו שכלי גמור תשובה וחרטה שייך בו, ולכך התורה השכלית קורא לחוטאים שישובו.

גבורות ה' פרק לא

וזה כי התשובה שייכת לאדם בשביל שמעשה החטא בא מן האדם אשר הוא בעל שני ותמורה, לכך אין מעשיו וחטאים שלו נחשבים מעשים גמורים. כי המעשה נחשב לפי העושה, והעושה הוא בעל גוף בעל שני ותמורה אף המעשה שלו אינו מעשה גמור, שמתחלה בא המעשה מן האדם אשר אפשר שישנה מעשה שלו מן רע לטוב, ולפיכך יכול לשנות מעשיו בתשובה ונחשב המעשה כלא היה מעולם.

ספר נצח ישראל פרק יד

וכבר התבאר בראיה ברורה כי הנפש גובר בישראל. וזה נודע מן המדה הפחותה שבישראל, שהעיד עלינו יוצרנו "כי עם קשה עורף אתה" (דברים ט, ו). רוצה לומר שהם בלתי מקבלים תוכחה, ואינם שומעים מוסר, והם עם קשה עורף. ודבר זה בשביל שאינם חומריים, שהחומר בלבד הוא מקבל התפעלות. ולא כן דבר שהוא כמו הצורה בלבד, שהוא עומד קיים ואינו מתפעל.

נתיבות עולם נתיב התשובה פרק א

ואם לא שב בתשובה אחר שידוע שחטא והיה לו לשוב מן חטא וזה מורה שחטא שלו מצד השכל לא מצד שאינו שכלי גמור, ואז מתחייב מן התורה השכלית דבר זה... ובמדרש (שמו"ר פי"ג)... הקדוש ברוך הוא מתרה בו באדם פעם ראשונה שנייה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל לבו מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא, אף כך פרעה הרשע כיון ששיגר הקדוש ברוך הוא חמשה פעמים ולא השגיח על דבריו... אתה הקשית ערפך והכבדת את לבך הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך. וכל זה כאשר התרה בו לשוב ולא שב אז החטא הזה נחשב מצד שכלו ושוב אין תשובה לדבר זה...

נתיבות עולם נתיב התשובה פרק ג

תניא א"ר יוסי בר"י עבר אדם עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנא' כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו... פי' כי מעשה האדם הם במקרה ולפיכך השם יתברך מוחל וסולח עד ג' פעמים שעדיין לא הוחזק והיה החטא דרך מקרה... אבל כאשר כבר עשה ג' פעמים לא נחשב חטא במקרה ואז אין השם יתב' מוחל...

נתיבות עולם נתיב התשובה פרק ב

מדת התשובה כאשר יתחרט האדם מעונותיו שעשה ושב אל הש"י בכל לבו, ואל יתמה האדם מאיזה טעם יועיל התשובה אחר שכבר חטא, והרי בב"ד של מטה אחר שעשה חטא שחייב מיתה אף שאנו יודעים שכבר שב בתשובה אינו פטור מן המיתה... אמנם כי לפי הדברים אשר אמרנו כי התשובה הוא שייך מצד הש"י דוקא כי הוא בלבד מקבל שבים, ולפיכך ב"ד של מעלה דוקא מנקה לשבים ולא ב"ד של מטה, כי התשובה שייך אל הש"י כי מצד הש"י יש תשובה אל האדם לא זולת זה כלל, ולכך תמצא התשובה בבית דין של מעלה ולא

מהר"ל על עניני תשובה

ערב יום הדין, תשפ"ד

בבית דין של מטה, ואדרבה החכמה אומרת חטאים תרדף רעה, וכן הנבואה, ואין התשובה רק מצד הש"י ולפיכך ב"ד שלמטה אין דין שלהם מצד התשובה:

2. הקשר בין תשובה לגאולה

אמר רבי יוסי הגלילי (שם) גדולה תשובה שמביאה גאולה שנאמר ובה לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מאי טעמא ובה לציון גואל משום ולשבי פשע ביעקב, אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם... פירוש מפני שבעל תשובה חוזר בתשובה ונבדל מן היצר הרע ויוצא בזה לחירות, כי בעל החטא הוא משועבד למלך זקן וכסיל זה יצר הרע... ובעל תשובה יוצא לחירות מן היצר הרע ודבר זה גאולה ג"כ, ולפיכך מקרב ג"כ הגאולה שיהיו נגאלים מכח האומות המושלים והם מחטיאים את ישראל, וכבר בארנו שבשביל טעם זה היובל שהוא גאולה לעבדים היה ביום הכפורים כדכתיב ביה"כ תעבירו שופר בכל ארצכם ובכל ארצכם גאולה תתנו לארץ... וזה כי יום הכפורים הוא גאולה לנפש האדם שיוצא לחירות מן יצר הרע אשר משעבד באדם, ולכך היו שניהם ביחד גאולת הגוף וגאולת הנפש... [וע"ע גבורות ה', פרק מ"ו; וע"י פחד יצחק יו"ב, מאמר י"א.]

3. תשובה היא קודם לעולם ולמעלה מן העולם

גבורות ה' פרק ע

ואל התחלה מתיחס התשובה כי כל בעל תשובה צריך הסתלקות החטא שלו ואין דבר מסלק רק ההתחלה כי ההתחלה היא נבדלת מן החטא שהרי אין חטא בהתחלה... ואמרו כי התשובה נבראת קודם שנברא העולם, כי ההתחלה שחוזר עליו בעל תשובה צריך שיהיה התחלה פשוטה נבדלת לגמרי, כי ההתחלה שאינה פשוטה אינה נבדלת מן החטא שכל דבר שאינו פשוט והוא מורכב הוא גשמי והגשמי שייך בו החטא, ובעל התשובה צריך שיהיה נבדל מן החטא... ולכך מדריגת התחלה הזאת קודם שנברא העולם ובאותה התחלה הפשוטה כח התשובה להיות נבדל מן החטא...

נתיבות עולם נתיב התשובה פרק ד

למאן דאמר בעל תשובה יותר גדול, כי התשובה אי אפשר רק מצד מדריגה יותר עליונה שהיא התפשטות מן החטא, שכאשר כבר חטא ושב בתשובה דבר זה התרחקות יותר מן החטא ממי שלא חטא והוא צדיק, שזה שלא חטא אין צריך להתגבר על יצרו כמו מי שהוא בו חטא ושב בתשובה... כי זהו ענין בעל התשובה שהוא מתפשט ומסתלק מן החטא לכך מעלתו יותר כי אי אפשר להתפשט ולהסתלק מן החטא רק מצד הפשיטות הגמור, ולכך אמרו התשובה נבראת קודם שנברא העולם א"כ התשובה היא על העולם הגשמי ולכך שלום לרחוק והדר לקרוב, כי הבעל תשובה קרוב אל הש"י.

4. רב חסד, ואמת: בריאת העולם עפ"י עירוב דין ורחמים

נתיבות עולם נתיב התשובה פרק ו

ובגמרא (ר"ה יז): קאמר אילפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת ומתוך בתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד, פי' בודאי רצון הש"י שיהי' נוהג על פי האמת ועל פי הדין ואם אינו יכול לעמוד מצד האמת אז הש"י עושה עמו חסד, ובודאי יותר טוב אם אפשר שיכול לעמוד מצד האמת, ודברים גדולים הם אלו דברים למשכילים.

שפת אמת דברים ראש השנה שנה תרמ"א

איתא בתחלה עלה במחשבה לבראות במדת הדין וראה שאינו מתקיים ושיתף עמה מדת הרחמים. וכל זה מתקיים בכל ראש השנה מתחלה דין ואח"כ ע"י התקיעות הופך מכסא דין לכסא רחמים. ובמ"א כתבנו ע"י שפ"א בראשית ובכ"ד) כי לא הי' ח"ו שינוי רצון רק שכך צריך להיות גם למטה שרצון ומחשבות הצדיקים לתקן הכל עפ"י דין ממש. רק שבלתי אפשר בלי רחמים... [וע"ע גור אריה בראשית פ"א, אות ט"ו.]